

Kamu Harcamaları ile Özel Tüketim Harcamaları Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği

Adil Akıncı*

Güner Tuncer**

Öz

Bu çalışmanın amacı kamu harcamalarının, özel tüketim harcamaları üzerinde bir etkisinin olup olmadığını Türkiye örneğinde araştırmaktır. 2006:Q1-2016:Q2 dönemi baz alınarak değişkenler arasındaki ilişki zaman serileri analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre kamu harcamalarıyla özel tüketim harcamaları arasında uzun dönem bir ilişkinin varlığı saptanamamıştır. Ayrıca, ilgili dönemde uygulanan mali politikaların Keynesyen mali etkilere sahip olmadığını ve aynı zamanda kamu harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerinde bir dışlama etkisi yarattığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu harcamaları, özel tüketim harcamaları, dışlama etkisi.

The Relationship between Public Expenditures and Personal Consumption Expenditures: The Case of Turkey

Abstract

The aim of this paper is to analyze effect of public expenditures on personal consumption expenditures the case of Turkey. The relation between variables has been analyzed with time series methods base period of 2006:Q1-2016:Q2. As a result of analyses the relation has not been determined in the long term, additionally, applied fiscal policy in the related period has no Keynesian fiscal effect; it causes crowding-out effect of public expenditures on personal consumption expenditures as well.

Keywords: Public expenditures, personal consumption expenditures, crowding-out effect.

* Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Kırklareli/Türkiye, adil.akinci@klu.edu.tr (Başlıca Yazar)

** Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, Kütahya/Türkiye, guner.tuncer@dpu.edu.tr

Giriş

Ülkelerin ekonomik darboğaza girmesiyle birlikte gündeme gelen ekonomik istikrar programları her ne kadar ekonomiyi düzeltmek için kurgulansa da, bazı sıkı tedbirleri beraberinde getirmesi nedeniyle ekonomik birimler üzerinde olumsuz algılar yaratabilmektedir. Yürürlüğe giren sıkı tedbirlerin başında genel olarak kamunun ekonomik faaliyetleri dolayısıyla maliye politikası araçları gelmektedir. Kamu karar birimleri ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerini gerçekleştirebilmek için maliye politikası araçlarına başvurmakla beraber, bu araçları etkin kullanamamalarının ortaya çıkardığı etkiler gerçekleştirilmek istenen hedefler üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Türkiye’de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin ardından ekonominin tekrar düzelmesi ve bazı yapısal sorunların giderilmesi amacıyla hazırlanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ile kamu maliyesi alanında bazı tedbirler alınmıştır. Kamu maliyesinde disiplinin sağlanarak daha da sağlam adımlarla ilerlenebilmesi için 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışmanın amacı kamu harcamalarının, ekonomik büyümenin dinamiklerinden birisi olan özel tüketim harcamaları üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu araştırmaktır. Bu kapsamda 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu tamamen yürürlüğe girdiği tarihten sonra hazırlanan merkezi yönetim bütçeleri dikkate alınarak 2006:Q1-2016:Q2 dönemi için kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında eşbütünlüşme analizi yapılarak değişkenler arasındaki ilişki incelenecektir. Çalışmanın devamında mali politikalar çerçevesinde kamu harcamalarının etkinliğinin teorik değerlendirmesi, ampirik literatür ve ekonometrik bulgular sırasıyla ele alınacaktır.

Mali Politikalar Çerçevesinde Kamu Harcamaları Etkinliğinin Teorik Değerlendirmesi

Mali politikaların etkinliğine yönelik tartışmalar Keynesyen paradigma, rasyonel beklentiler hipotezi, Ricardocu denklik hipotezi ve genişletici mali daralma hipotezi etrafında değerlendirilebilir.

Keynesyen paradigma ile ekonominin Büyük Buhran ile içine düştüğü durgunluktan çıkabilmesi için talep yönlü politikaların uygulanmasının gerekliliği öne sürülmüştür. Keynesyen paradigmaya göre, tam istihdamın piyasa dinamikleri ile sağlanamadığı durumda, efektif talebi harekete geçirmeye yönelik mali politikaların uygulanması gerekmektedir.¹

Keynesyen modelde, efektif talebi harekete geçirmeye yönelik bir mali genişleme politikası, toplam talep ve çıktı üzerinde çarpan etkisine sahiptir. Çarpan me-

1 Serkan Erkam, *Maliye Politikalarının Etkinliği: Teori ve Bir Uygulama*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No:2010/407, Ankara, 2010, s. 7-8.

kanizması şu varsayımlara sahiptir: (1) Çarpanın devlet aracılığıyla oluşturulması için yatırımların sürekli olması gerekir. (2) Marjinal tüketim eğiliminde değişim yoktur. Gelirdeki değişimlere rağmen, marjinal tüketim eğiliminde herhangi bir değişiklik olmamalıdır. (3) Fiyat düzeyinde değişim yoktur. Herhangi bir malın fiyat düzeyindeki değişiklik tüketimde de değişime neden olur. Bu durum çarpanın değerini de değiştirecektir. Bu yüzden fiyat düzeyinde herhangi bir değişim olmamalıdır. (4) Kapalı bir ekonomi vardır. Bir ülke ekonomisi çarpanını elde etmede diğer ülkelerin ekonomileri ile ilişkisi yoktur. Bu yüzden, bir ülke içinde yapılan harcamalar her ne olursa olsun yatırımlar da aynı miktarda sırasıyla artacaktır. (5) Bir ekonomide tam istihdamdan ziyade eksik istihdam olmalıdır. Bu nedenle, çarpan etkin olacak ve gelir artacak; çıktı ve istihdam süreklilik arz edecektir. Başka bir ifadeyle, sürekli çarpan için tam istihdam durumu olmamalıdır. (6) Uyarılmış yatırım yoktur (örneğin hızlandıran çalışmamaktadır). (7) Yeni yatırım düzeyi, ayarlama sürecinin tamamlanması için yeterince süre korunur. (8) Tüketim malları çıktısı, talebe etkili bir şekilde yanıt vermesi için duyarlıdır. (9) Vergi ve harcama gibi hükümet faaliyetlerinin tam eksikliği bulunmaktadır. (10) Gelirin elde edilmesi ve harcanması arasında herhangi bir zaman gecikmesi yoktur.

Keynesyen çarpan mekanizmasına göre, marjinal tüketim eğilimine bağlı olarak, kamu harcamalarındaki bir artış ya da vergilerdeki bir azalış şeklinde kendini gösteren mali genişleme, harcanabilir geliri etkileyerek özel tüketim harcamaları ile toplam çıktıyı artırmaktadır. Benzer şekilde, kamu harcamalarının kısılmasına ya da vergi artışlarına dayalı mali daralma politikası da, çarpan mekanizması yoluyla toplam çıktı ve istihdamı olumsuz yönde etkilemektedir.² Keynesyen çarpan değeri, 1'den büyüktür. Bu nedenle mali politikadaki küçük bir değişimin bile çıktı üzerindeki etkisi, doğrusal ve pozitifdir. Çarpan mekanizmasına bağlı bu durum, maliye politikasını çıktı ve istihdamdaki kısa dönemli dalgalanmaları hafifleterek konjonktüre karşı uygulanabilecek bir politika aracı yapmaktadır. Keynesyen modeldeki maliye politikası bu açıdan, ekonomide istikrar sağlayıcı bir rol üstlenmektedir.³

1970'li yıllarda ortaya çıkan rasyonel beklentiler hipotezi, Keynesyen Teoriye dayalı makro modellerin yapısını ve bu yapıya dayanan politika önerilerinin geçersizliğini hedef alan bir yaklaşımdır. Keynesyen makro teorinin eleştirildiği bu yaklaşımda, makroekonomik değişkenler sistematik işlemlere ya da süreçlere dayandırılmakta ve ekonomik değişkenlerin gelecek değerleri bu işlem ya da süreçlere göre rasyonel bir biçimde belirlenmektedir.⁴

2 Freddy Heylen - Gerdie Everaert, "Success and Failure of Fiscal Consolidation in the OECD: A Multivariate Analysis", *Public Choice*, Vol:105(1/2), 2000, s.103

3 Martin Zagler - Georg Dürnecker, "Fiscal Policy and Economic Growth", *Journal of Economic Surveys*, Vol:17(3), s.397

4 Vural Savaş, *İktisadın Tarihi*, Siyasal Kitabevi, 4.Baskı, Ankara, 2000, s. 965.

Rasyonel beklentiler hipotezinde makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiler, beklentilerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu yönüyle beklentiler, rasyonel beklentiler hipotezinin temelini oluşturmaktadır. Ancak buradaki beklentiler geçmiş dönemle uyumlu olmayıp, rasyoneldir.⁵ Rasyonel beklentiler, ekonomik değişkenleri belirleyen bütün işlem ve süreçlerin bilinmesini ve öngörülmesini gerektirmektedir. Bu gereklilik rasyonel beklentiler hipotezindeki karar birimlerinin piyasadaki tüm bilgileri elde etme ve kullanabilme kapasitesine sahip oldukları ve karar alma sürecinde sistematik hata yapmayacakları varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayım, maliye politikasının toplam talep ve çıktı üzerindeki etkinliğini sınırlandırmakta hatta sıfırlamaktadır. Şöyle ki; ekonomideki karar birimlerinin rasyonel olması durumunda, konjonktürel bir dengesizliğe karşı uygulanacak mali politikalar önceden tahmin edilmekte ve mali politikaların olası etkileri bertaraf edilmektedir. Başka bir ifadeyle rasyonel bir birey, devletin nasıl bir mali politika izlediğini anladığı anda tutum ve davranışlarını bu politikaya göre ayarlamakta ve söz konusu politikanın etkinliği azalmakta hatta kaybolmaktadır. Örneğin, genişletici bir mali politika uygulaması karşısında rasyonel bir birey tüketimini arttırmayacaktır. Çünkü birey, söz konusu genişletici politikanın ilerleyen dönemde vergilerdeki artış ile finanse edileceğini düşünerek cari dönemdeki tasarrufunu arttıracak ve gelecek dönemdeki vergi artışını bu tasarruflar ile finanse edecektir. Bu nedenledir ki, rasyonel beklentiler hipotezinde uygulanan genişletici bir mali politikanın çıktısı olumlu yönde etkileme imkânı, başka bir ifadeyle politika etkinliği söz konusu değildir.⁶

Rasyonel beklentiler hipotezinde çıktı üzerindeki etkinlik sadece, mali politika şoklarının öngörülememesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Ancak bu etkinlik kısa dönemde geçerli olup; uzun dönemde politikaya uyum süreci nedeniyle etkinlik sona ermektedir. Rasyonel beklentiler hipotezinde bu açıdan, Keynesyen modellere dayalı politika önermeleri geçersiz kabul edilmekte ve konjonktürel dalgalanmaları gidermek amacıyla uygulanan talep yönlü mali politika uygulamalarının etkin olmadığı kabul edilmektedir.⁷

Keynesyen teoriyi ve bu teorik yaklaşıma dayalı makroekonomiyi eleştiren bir diğer yaklaşım Ricardocu denklik hipotezidir. Bu hipotez, mal ve hizmet alımına yönelik kamu harcamalarının reel etkilere neden olacağı; ancak bu harcamaların finansman biçiminin (vergi ya da borçlanma) bireylerin tüketim ve yatırım kararları üzerinde herhangi bir etkisi olmayacağı önermesine dayanmak-

5 Aytaç Eker - Asuman Altay - Mustafa Sakal, *Maliye Politikası (Teori, İlkeler ve Yöntemler)*, İzmir, 2009, s.73.

6 Richard Hemming – Michael Kell – Selma Mahfouz, *The Effectiveness of Fiscal Policy in Stimulating Economic Activity – A Review of the Literature*, IMF Working Paper 02/208, Washington, 2002, s.6

7 Stéphane Capet, *The Efficiency of Fiscal Policies: A Survey of the Literature*, CEPII Working Paper, 2004-11, September, s.7.

tadır⁸. Bu yönüyle Ricardocu denklik hipotezi, kamu harcamalarının vergi ya da borçlanmayla finanse edilmesinin önemli olmadığını; her iki durumunda da aynı sonucun ortaya çıkacağını ifade etmektedir.

Ricardocu denklik hipotezinin dayandığı temel varsayımlar şu şekildedir^{9,10}: (1) bireyler ölümsüz/sonsuz ömürlüdür (infinite-living); bireyler rasyonel ve ileri dönük olarak tahmin yapabilmektedirler yani bugünkü borçların gelecekte neden olacağı vergi yükünü doğru olarak algırlar/öngörürler; (2) tüketicilerin likidite kısıtı altında değillerdir; (3) gelecekteki gelir akışları ve gelecekteki vergi yükleri belirlidir; (4) vergilerin saptırıcı etkisi yoktur ve kişi başına götürü şeklinde toplanır, nesiller arası transferler mümkündür; (5) sermaye piyasalarında tam rekabet koşulları geçerlidir (bireylerle hükümet aynı faiz oranı üzerinden borçlanırlar; (6) ilk dönemdeki devlet borçları, sonraki dönem(ler)de salınan vergilerle ödenir; (7) reel kamu harcamaları, transfer harcamaları, para arzı, fiyatlar genel düzeyi ve nominal faiz oranları sabittir.

Ricardocu denklik hipotezi, tüketimin cari gelirin fonksiyonu olduğunu iddia eden Keynesyen paradigmanın geçerliliğini sorgulamaktadır. Bu yaklaşımda tüketiciler, rasyonel ve devletin dönemler arası bütçe kısıtını dikkate alacak biçimde, ileri görüşlüdür. Tüketicilerin geleceği öngörerek hareket etmesi durumunda, kamu borçlanması ile finanse edilen bir bütçe açığının toplam çıktı üzerinde herhangi bir etkisi söz konusu olmayacaktır. Şöyle ki; bütçe açığının borçlanmayla finanse edilmesi, tahsil edilecek vergilerin ertelenmesi anlamına gelmektedir. Bu ise kamu borcunun değeri ile borcun tekabül ettiği gelecekteki vergilerin şimdiki değerinin eşit olduğunu göstermektedir. Böyle bir durumda bireyler, gelecekteki vergi yükümlülüklerinin şimdiki değerlerini dikkate alarak yatırım ve tüketim kararları vermektedir. Bu durum mali politikaların toplam çıktı üzerindeki etkisizliğinin en temel göstergesi niteliğindedir. Ricardocu denklik hipotezine göre; devletin bir mali genişleme politikası izlemesi durumunda, yatırımcı ve tüketiciler izleyen dönemlerde mali daralma tedbirlerinin uygulanacağına ilişkin beklenti içine girmektedir. Bu beklenti, mali genişlemeye bağlı olarak kamu tasarruflarındaki azalmanın özel tasarruflardaki artmayla dengelenmesine neden olmaktadır. Böyle bir durumda, genişletici mali politikalara bağlı olarak gelirleri artan tüketiciler, artan gelirlerini tüketim yerine tasarrufa yöneltmekte; bu ise mali politikaların kısmen ya da tamamen etkisiz kalmasına neden olmaktadır.¹¹

8 Robert J. Barro, "Are Government Bonds Net Wealth?", *Journal of Political Economy*, 82(6), 1974, s. 1095-1117.

9 Turan Yay, "Ricardocu Denklik Teoremi", *İşletme ve Finans Ansiklopedisi*, 1996, s. 1342-1348.

10 Gianluigi Giorgioni – Ken Holden, "Does the Ricardian Equivalence Proposition Hold in Less Developed Countries?", *International Review of Applied Economics*, 17(2), 2003, s. 209-221.

11 Hemming vd., a.g.e., s.7.

1980’li yıllarda bazı Avrupa ülkelerinde uygulanan mali politikalar, bir yandan Keynesyen paradigmanın diğer yandan da Rasyonel Beklentiler ile Ricardo-cu Denklik hipotezinin öngörülerine uygun olmayan sonuçlar ortaya çıkarmıştır. ¹²Daraltıcı mali politikaların ekonomik faaliyetler üzerindeki genişletici etkilerine yönelik ortaya çıkan sonuçlar, maliye politikalarının etkinliğine yönelik tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Söz konusu sonuçlar “maliye politikalarının asimetrik etkileri”, “maliye politikalarının Keynesyen olmayan etkileri” ya da “maliye politikalarının anti-Keynesyen etkileri” şeklinde adlandırılmaktadır. Bu sonuçları açıklamaya yönelik teorik yaklaşımlar ise “maliye politikalarına ilişkin Alman yaklaşımı” veya “maliye politikalarına ilişkin beklentiler yaklaşımı” ve yahut genişletici mali daralma (expansionary fiscal consolidations) hipotezi şeklinde adlandırılmaktadır.¹³

Genişletici mali daralma hipotezi kamu harcamalarının azaltılmasını bağlı olarak bu durumun vergiler ve kamu harcamaları hakkındaki gelecek beklentilerini değiştirerek özel tüketimleri artırabileceğini ve ekonomik genişlemeye neden olabileceğini öngörmektedir.

Blanchard (1990)¹⁴’a göre eğer kamu harcamaları düşürülerek kamu açıkları azaltılırsa, rasyonel olan iktisadi aktörler gelecekte daha düşük vergi isteneceğini öngörecektir. Beklenen özel gelirlerin ve yatırımcıların güveninin artması vasıtasıyla mali konsolidasyon özel tüketimleri ve büyümeyi uyarabilecektir. Bu yaklaşım temel olarak iki varsayımına dayanmaktadır¹⁵: Birinci varsayım; hükümetler zamanlar arası bütçe kısıtıyla karşı karşıyadır ve bütçe açıklarını sonsuza kadar çalıştıramazlar. Bu yüzden bugünkü bir vergi indirimi gelecekte yapılacak olan bir vergi artışıyla finanse edilmelidir. İkinci varsayım; rasyonel olan iktisadi aktörler bu durumun farkında olup borçla finanse edilen bir vergi indirimi karşılığında tüketimlerini artırmazlar ve gelecekteki daha yüksek vergileri ödeyebilmek için daha fazla tasarruf yaparlar (ekonomik aktörler Ricardiyen davranış sergilerler). Sonuç olarak tasarruf varlıklarına yönelik özel talep; kamu borcunun arzı ile faiz oranlarında ve özel talepte bir değişiklik yapılmaksızın artmaktadır. Böylece bütçe açığının gerçek etkisi olmaz ve ekonomiyi canlandıramaz.

12 Alfonso Afonso, *Expansionary Fiscal Consolidations in Europe New Evidence*, European Central Bank Working Paper Series, No:675, 2006, s.7.

13 Erkam, a.g.e., s.25.

14 Olivier Jean Blanchard, “Comments on Francesco Giavazzi and Marco Pagano: Can severe fiscal consolidations be expansionary? Tales of two small European countries”, *NBER Macroeconomics Annual*, Vol. 5, 1990, s. 111-116.

15 George D.Demopoulos - Nicholas A. Yannacopoulos, *The Myth of Expansionary Austerity*, Athens University of Economics And Business Department of Economics Working Paper Series, 2012.

Genişletici mali daralma hipotezi genel olarak değerlendirildiğinde, Keynesyen paradigmanın genişletici mali politikaların genişletici etkiler yaratarak özel sektörün tüketim harcamalarının artmasına neden olacağını öngörüsüne uygun olmayan bir teorik çerçeve sunmaktadır. Bu teorik çerçeve aynı zamanda, mali politikaların etkisizliğini temel alan Rasyonel Beklentiler ile Ricardocu denklik hipotezinin öngörülerine de uymamaktadır. Çünkü genişletici mali daralma hipotezinde, mali daralmanın tüketimi canlandırdığı ve buna bağlı olarak da toplam talep ve çıktıda artış yaşandığı ifade edilmektedir. Bu nedenle söz konusu hipotez, toplam çıktıdaki artışla ölçüden mali politikaların etkinliğini, daraltıcı mali politikalara dayandırmaktadır.

Ampirik Literatür

Birçok ampirik çalışma mali politikaların etkinliğini, çarpan açısından ele almıştır. Bu çalışmalar çeşitli metodolojilere dayanmakta olup dört kategoride değerlendirildiğinde birinci kısımda yer alan çalışmalar mali şokların etkilerini yapısal makro ekonometrik modellerle çalışmış, ikinci kısımda yer alan çalışmalar arz ve talep şokları olarak adlandırılan büyüme dalgalanmalarının kaynaklarını tanımlama amacıyla daha az teorik modellerle VAR yaklaşımı dayalı analizler gerçekleştirmiş, üçüncü kısımda yer alan çalışmalar büyük mali değişim olaylarını tanımlamayla ilgilenirken dördüncü kısımda yer alan çalışmalar ise dışlama etkisini, tüketim dalgalanmalarını ve Ricardiyan yansızlığı test etmek için uygulanmıştır.¹⁶

Ampirik literatür daha etkin bir şekilde iki ana yaklaşım etrafında değerlendirilebilir¹⁷: (i) daha çok mali düzenleme olayları ile ilgilenen kesit veri veya panel veri çalışmaları; (ii) VAR analizinin teknik özellikleri ve tahminine dayalı zaman serisi çalışmaları.

Birinci kısımda yer alan çalışmalarda mali düzenlemelerin belirlenmesi tanımlanması konseptine bağlı olarak birçok farklı mali olaya ilişkin değerlendirme yapılmış ve farklı ölçümler ve tanımlamalar genellikle farklı sonuçlar meydana getirerek literatürün heterojen olmasına neden olmuştur. Bu kapsamda yer alan çalışmalar açısından Giavazzi ve Pagano (1996), Perotti (1999), Giavazzi vd. (2000), Giavazzi vd. (2005), Afonso (2006) ve Carmignani (2008) özel tüketimler üzerinde Keynesyen olmayan etkilerin bazı kanıtlarını bulmuşlar, Heylen ve Everaert (2000), von Hagen vd. (2001), Hjelm (2002), van Aarle ve Garretsen (2003) ve Hogan (2004) ise Keynesyen görüşü destekleyen sonuçlara ulaşmışlardır.

16 Capet, a.g.e.

17 Vitor Manuel da Costa Carvalho, *Non-Keynesian Effects of Fiscal Policy in a New-Keynesian General Equilibrium Model for the Euro Area*, Doctoral Thesis, Faculdade de Economia da Universidade do Porto, 2009.

İkinci kısımda yer alan çalışmalarda ise mali verilerdeki yetersizlikler ve maliye politikası şoklarının belirlenmesindeki güçlükler nedeniyle farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar dört temel sınıflandırmada yer almakta olup, birinci yaklaşım Sims (1980)'in ifade ettiği rekürsif yaklaşım; ikinci yaklaşım Ramey ve Shapiro (1998)'nin ortaya koyduğu olay etüdü, üçüncü yaklaşım Blanchard ve Perotti (2002)'nin ele aldığı Blanchard-Quah yapısal VAR yaklaşımı ve son olarak Uhlig (2005)'in ifade ettiği işaret kısıtları yapısal VAR yaklaşımıdır.

Mali politika etkinliğini test etmeye yönelik VAR temelli çalışmaların çoğunda, kamu harcamaları ile toplam çıktı arasında doğrusal ve pozitif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiş ve mali çarpanın uzun dönemde bile negatif olmadığı vurgulanmıştır. Yapılan bu çalışmalarda ayrıca, vergi indirimlerinin neden olduğu genişletici etkinin kamu harcamalarından daha fazla olduğu da ifade edilmiştir. Son dönemde yapılan VAR analizlerinde ise mali çarpanların değerinin giderek azaldığı ve mali konsolidasyon politikalarının genişletici etkilere neden olduğu belirtilmiştir. Mali politikaların Keynesyen olmayan bu etkilerinin genişletici sonuçları kredi kısıtlamalarının hafiflemesi ile finansal piyasaların etkinliğinin artması ve buna bağlı olarak da tüketimin cari harcanabilir gelir üzerindeki bağımlılığının azalması ile açıklanmıştır.¹⁸

Türkiye ekonomisi için yapılan çalışmalarda şu sonuçlar elde edilmiştir: Berument ve Doğan (2004)¹⁹ kamu harcamalarının makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerinin asimetrik olduğuna dikkat çektikleri çalışmalarında, 1987-2001 döneminde Türkiye’de genişletici kamu harcama şoklarının özel tüketim ve yatırımı azalttığını, ancak daraltıcı nitelikteki şokların güçlü bir etkisinin olmadığını göstermişlerdir. Ergün (2005)²⁰ 1987-2002 dönemi için daraltıcı vergi politikalarının normal dönemlerde özel tüketimi olumsuz etkilediğini, mali stres dönemlerinde bu etkinin olumlu olduğunu, kamu tüketim harcamalarındaki artışın normal zamanlarda Keynesyen etkilere sahipken mali uyum dönemlerinde Keynesyen olmayan etkilere yol açtığını tespit etmiştir. Özbek ve Erdoğan (2005)²¹ Türkiye’de kamu harcamalarının hanehalkı tüketim harcamaları üzerinde Keynes-

18 Gökhan Dökmen, “Maliye Politikalarının Etkinliğine Yönelik Paradigmalar: Literatür İncelemesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, Sayı 14, s. 291-316.

19 Hakan Berument – Burak Doğan, “The Asymmetric Effects of Government Spending Shocks: Empirical Evidence from Turkey”, *Journal of Economic and Social Research*, 6(1), 2004, s. 33-51.

20 Mine Ergün, *Sürdürülebilir Maliye Politikası ve Maliye Politikasının Ekonomik Aktivite Üzerine Etkileri: AB Uyum Sürecindeki Türkiye Örneği ve AB Ülkeleri Deneyimleri*. Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezleri, Yayın No: 2684, 2005.

21 Levent Özbek – Oya S. Erdoğan, “Türkiye’de Tüketim Eğilimi ve Maliye Politikası”, *İktisat İşletme ve Finans*, 20(235), 2005, s. 29-35.

yen olmayan etkilere neden olduğunu bulmuşlardır. Erdoğan (2007)²² 1987-2006 döneminde özel tüketim harcamalarının geçici ve kalıcı şoklara verdiği tepkileri incelemiş, ilgili dönemde mali daralmanın genişletici sonuçlarının olmadığı, tüketimdeki değişimlerin ticaret hadleri ve arz şokları tarafından açıklanabileceği sonucuna ulaşmıştır. İlgün (2010)²³ çalışmasında 1987-2009 dönemine ait üçer aylık verileri kullanarak ARDL yöntemi ile kamu ve özel tüketim harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çalışmanın ampirik bulgularına göre kamu tüketim harcamalarının kısa ve uzun dönemde Keynesyen etkilere sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Durkaya (2012)²⁴ ise 1980-2010 dönemine ait yıllık verilerden hareketle kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında çift yönlü nedensel ilişkinin varlığı tespit etmiştir. Kamu harcamalarından özel tüketim harcamalarına doğru ortaya çıkan nedensel ilişkinin, kamunun özel kesim ekonomik kararlarında özellikle gelir yönünden belirleyici bir unsur olmasına; özel tüketim harcamalarından kamu harcamalarına doğru ortaya çıkan nedensel ilişkisini ise refah olgusu ve Wagner Yasası bağlamında açıklanabileceğini ima etmiştir.

Türkiye’de 1990’lı yıllarda yaşanan siyasi istikrarsızlıklar neticesinde kamu harcamalarında ekonomik saikler arka planda kalmış ve popülist yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Sürdürülebilir olmayan bu politikalar nedeniyle çok ciddi makro-ekonomik problemlerle karşılaşmış ve sonuç olarak Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri yaşanarak ağır bir bedel ödenmiştir. Kamunun ekonomik aktör olarak ekonomi içerisinde izlediği politikalar temel makroekonomik hedeflere ulaşmada belirleyici bir rol oynamaktadır. Kamu mali politikaları, ekonomi içerisinde yer alan diğer ekonomik birimlerin kararları üzerinde etkili en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Türkiye yaşanan ekonomik sıkıntıların ardından ve krizden çıkış için IMF ile yaptığı stand-by anlaşmaları çerçevesinde, ekonomik alanda daha güvenilir ve daha etkin bir kamu mali yönetimi sistemine geçerek 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununu yürürlüğe koymuştur. Bu kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte kamunun ekonomik alanda alacağı kararlar ve uygulayacağı politikalar konusunda bazı yenilikler getirilmiştir. Bu kapsamda, ekonomik büyümenin temel belirleyicilerinden olan ve aynı zamanda birbirleri ile etkileşim halinde olan özel tüketim harcamaları ile kamu harcamaları arasında 5018 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden sonra nasıl bir etkileşim olduğu sorusu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmakta olup literatüre bu yönde katkı yapmak amaçlanmıştır.

22 Levent Erdoğan, “Genişletici Mali Daralma Hipotezi: Türkiye Uygulaması”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 2007, s. 117-132.

23 Miraç Fatih İlgün, “Genişletici Mali Daralma Hipotezinin Temelleri ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Uygulama”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35, 2010, s. 233-253.

24 Mehmet Durkaya, “Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Özel Tüketim İlişkisi”, *Maliye Dergisi*, 163, 2012, s. 118-129.

Veri Seti ve Yöntem

Çalışmanın veri seti, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) yürürlüğe girdiği tarihten itibaren hazırlanan merkezi yönetim bütçeleri dikkate alınarak 2006:Q1-2016:Q2 dönem seçilmiştir. Kamu harcamalarının gayri safi milli hasılaya oranı (kh) ve özel tüketim harcamalarının gayri safi milli hasılaya oranı (oth) değişken olarak kullanılmıştır. Kamu harcamaları, kamu cari harcamaları ve kamu yatırım harcamalarının toplamından oluşmaktadır. Seriler üçer aylık dönemden oluştuğu için Tramo-Seat yöntemi kullanılarak mevsimsellikten arındırılmış ve logaritmaları alınmıştır. Değişkenlere ait veriler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sisteminden elde edilmiştir. Çalışmanın dikkate alındığı dönem içerisinde 2008 yılında Amerika’da başlayıp tüm dünya ekonomilerini etkileyen Küresel Kriz olması nedeniyle krizin etkilerin ekonometrik modele dâhil etmek amacıyla kukla (dummy) değişken oluşturulmuştur. Kukla değişken, Türkiye’nin GSYİH’nin Küresel Krizden olumsuz etkilendiği 2008Q3-2008Q4-2009Q1 dönemlerine “1”, diğer dönemlere “0” değeri verilerek oluşturulmuştur.

Kamu harcamalarının özel tüketim harcamalarıyla arasındaki ilişkiyi sınamak için çalışmada zaman serisi analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda ilk aşamada birim kök testleri ve Johansen eşbütünleşme testi yapılmıştır. İkinci aşamada ise VAR modeline dayalı Granger nedensellik testi, Etki-Tepki analizi ve Varyans ayrıştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Ekonometrik Bulgular

Birim Kök Testi

Zaman serileri kullanılan ekonometrik analizlerde serilerin durağan olup olmadıkları önem arz etmektedir. Dolayısıyla, Türkiye için kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasındaki ilişkiyi sınamada kullanılacak olan serilerin durağanlık analizi yapılmalıdır. Bu çerçevede serilerin durağanlığını ölçmek için Geliştirilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi ve Phillips-Perron (PP) birim kök testi kullanılmıştır. Tablo 1’de ADF ve PP birim kök testi sonuçları hem düzey seviyesinde hem de birinci derece fark seviyesinde verilmiştir.

Tablo 1. Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken		ADF		PP	
		Sabitli-Trendli	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitli
kh		-3.0862	-1.4102	-3.1545	-1.1255
Δkh		-7.8236*	-7.9279*	-7.8595*	-7.9661*
oth		-2.6225	-1.8045	-2.5307	-1.6661
Δoth		-7.9769*	-8.0785*	-8.5089*	-8.6451*
Kritik Değerler	%1	-4.1985	-3.6009	-4.1985	-3.6009
	%5	-3.5236	-2.9350	-3.5236	-2.9350
	%10	-3.1929	-2.6058	-3.1929	-2.6058

Not: * işareti %1 düzeyinde değişkenin durağan olduğunu ifade etmektedir. “Δ” işareti ise, fark alma operatörünü, yani birinci fark değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 1 ‘de verilen ADF ve PP birim kök testi sonuçlarına göre tüm serilerin düzeyde durağan olmadığı görülmektedir. Çünkü hesaplanan test istatistikleri, Mac Kinnon kritik değerinden büyük olduğundan birim kök yoktur hipotezi red edilmektedir. Bununla birlikte serilerin birinci derece farkları alındığında, tüm serilerin durağan hale geldiği yani I(1) olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Hesaplanan ADF test istatistiği, Mac Kinnon kritik değerinden küçük olduğundan birim kök yoktur hipotezi kabul edilmektedir. Değişkenlere ait tüm serilerin birinci düzeyde durağan olmaları, eşbütünlüşme analizinin temel koşulunu sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu durum çalışmamıza eşbütünlüşme analizi ile devam edebileceğimizi göstermektedir.

Eşbütünlüşme Analizi

Johansen (1988)²⁵ ve Johansen-Juselius (1990)²⁶, seriler arasında eşbütünlüşük vektörlerin (r) sayısının testi için “Trace” (İz) ve “Maximal Eigenvalue” (En büyük özdeğer) istatistiklerini önermişlerdir. Trace istatistiği, r sayıda eşbütünlüşük vektörden daha fazla olduğu alternatif hipotezine karşı en fazla r eşbütünlüşük vektör olduğu temel hipotezine dayanmaktadır

Bu aşamada, VAR modeli kurularak uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Uygun gecikme uzunluğunu belirleyebilmek için LogL, LR test istatistiği (LR), Akaike bilgi kriteri (AIC), Son öngörü hatası (FPE), Schwarz bilgi kriteri (SC) ve Hannan-Quinn (HQ) istatistiklerinden yararlanılmaktadır. Tablo 2’de sunulan gecikme uzunluğu istatistiklerinden de görülebileceği üzere,

25 Søren Johansen, “Statistical Analysis of Cointegrating Vectors”, *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12, 1988, s. 231-254.

26 Søren Johansen, - Katarina Juselius, “Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration with Applications to the Demand for Money”, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, 1990, s. 169-210

modelimizde en uygun gecikme uzunluğunun LR, FPE, AIC, SC, HQ ve LM otokorelasyon istatistiklerine göre 2. gecikme uzunluğunda en uygun gecikme uzunluğu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ	LM
0	146.7249	NA	1.87e-06	-7.511836	-7.339459	-7.450506	
1	194.3768	85.27181	1.89e-07	-9.809304	-9.464549	-9.686643	0.0039
2	203.0881	14.67162*	1.48e-07*	-10.05727*	-9.540134*	-9.873274*	0.2337
3	205.7054	4.132650	1.60e-07	-9.984495	-9.294985	-9.739172	0.5017
4	206.6345	1.369145	1.91e-07	-9.822866	-8.960979	-9.516213	0.7732

Uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesinin ardından, eşbütünleşme olup olmadığını incelemek için Johansen eşbütünleşme yönetimi kullanılır ve bunun için maximal eigenvalue ve trace istatistikleri hesaplanır. Johansen (1995)'de gösterilen beş farklı modelden birinin seçilebilmesi için, 4 gecikme uzunluğu baz alınarak hesaplanan kritik değerlere göre AIC ve SC bilgi kriterleri, Tablo 3'te görülebileceği üzere, sabitli ve trendsiz model (Intercept & No Trend) olan 2. modeli işaret etmektedir

Tablo 3. Johansen Model Belirleme İstatistikleri

Data Trend:	None	None	Linear	Linear	Quadratic
Test Type	No Intercept	Intercept	Intercept	Intercept	Intercept
	No Trend	No Trend	No Trend	Trend	Trend
Trace	0	2	1	1	1
Max-Eig	0	1	1	1	1
Akaike Information Criteria by Rank (rows) and Model (columns)					
0	-10.20309	-10.20309*	-10.18855	-10.18855	-10.12751
1	-10.08647	-10.11529	-10.15112	-10.10068	-10.07521
2	-9.945289	-9.946000	-9.946000	-9.977907	-9.977907
3	-10.20309	-10.20309*	-10.18855	-10.18855	-10.12751
Schwarz Criteria by Rank (rows) and Model (columns)					
0	-9.861843	-9.861843*	-9.761999	-9.761999	-9.615642
1	-9.574604	-9.560766	-9.553944	-9.460851	-9.392718
2	-9.262802	-9.178202	-9.178202	-9.124798	-9.124798
3	-9.861843	-9.861843*	-9.761999	-9.761999	-9.615642

AIC ve SC bilgi kriterleri kullanılarak belirlenen sabitli & trendsiz model kullanılarak trace ve maximal eigenvalue istatistikleri hesaplanmıştır. Hesaplanan trace ve maximal eigenvalue istatistikleri aşağıdaki Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Trace ve Maximal Eigenvalue İstatistikleri

Trace İstatistiği	Kritik Değer	Prob
9.973622	20.26184	0.6424
3.397814	9.164546	0.5091
Maximal Eigenvalue İstatistiği	Kritik Değer	Prob
6.575808	15.89210	0.7209
3.397814	9.164546	0.5091

Tablo 4'te görülebileceği üzere, Johansen eşbütünlük testi sonuçlarına göre, trace istatistiği 9,973622 değerine eşit olup kritik değer 20, 26184'ün altında kalmaktadır. Böylece değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisinin olmadığı temel hipotez " H_0 : Eşbütünlük yoktur ($r=0$)" reddedilemez. Maximal eigenvalue istatistiği 6,575808 değerine eşit olup kritik değer 15,89210'un altında olduğundan sonuç " H_0 : Eşbütünlük yoktur ($r=0$)" hipotezinin reddedilemeyeceği yönündedir. Bu durum özel tüketim harcamaları ile kamu harcamaları arasında uzun dönemli ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Eşbütünlük ilişkisinin olmamasının ortaya çıkmasından sonra nedenselliğin yönünün belirlenebilmesi için Granger nedensellik testi yapılmaktadır.

Granger Nedensellik Testi

Granger nedensellik testi, aralarında ilişki olup olmadığı sorgulanan değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla kullanılır ve aşağıdaki eşitlik yardımıyla test edilir:

$$Y_t = \sum_{i=1}^m \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_i X_{t-i} + \varepsilon_{1t}$$

$$X_t = \sum_{i=1}^m Q_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m Y_i Y_{t-i} + \varepsilon_{2t}$$

Burada α_i , β_i , Q_i , Y_i gecikme katsayılarını, m bütün değişkenler için ortak gecikme derecesini, ε_{1t} ile ε_{2t} ise korelasyonsuz beyaz süreci göstermektedir.²⁷

Tablo 5'te özel tüketim harcamaları ve kamu harcamaları arasında nedensellik ilişkisinin yönünü belirlemek için yapılan Granger nedensellik testi sonuçları yer almaktadır.

27 Damodar N. Gujarati - Dawn.C. Porter, *Temel Ekonometri*, Literatür Yayınları, İstanbul, 2012, s.653.

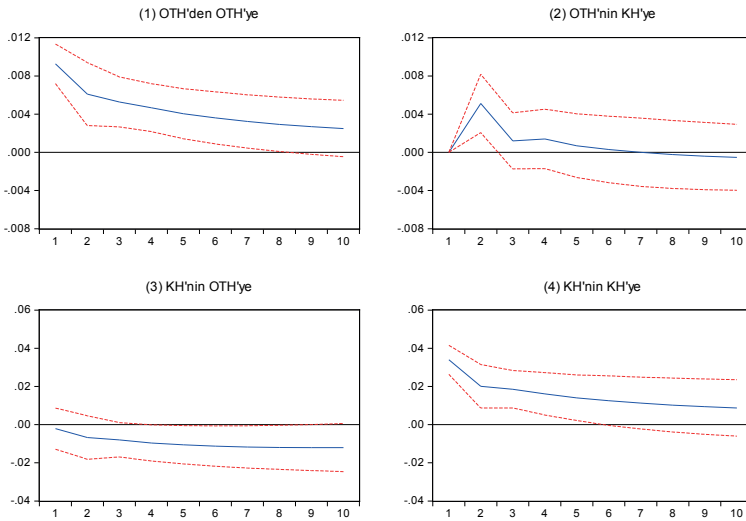
Tablo 5. Engle-Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken: "oth"			
	Chi-sq	df	Prob.
kh	15.11745	1	0.0005
Bağımlı Değişken: "kh"			
	Chi-sq	df	Prob.
oth	3.987588	2	0.1362

Tablo 5’de yer alan sonuçlara göre, denklemlerden birincisi %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı, ikinci denklem ise %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı değildir. Birinci denkleme göre kamu harcamalarından özel tüketim harcamalarına nedensellik ilişkisi vardır. İkinci denklemde ise, özel tüketim harcamalarından kamu harcamalarına nedensellik ilişkisi yoktur. Sonuç itibariyle değişkenler arasında tek yönlü bir ilişki söz konusudur.

Etki-Tepki Analizi

Etki-Tepki fonksiyonları, rassal hata terimlerinden birindeki bir sapmalık şokun, içsel değişkenlerin şimdiki ve gelecekteki değerlerine olan etkisini yansıtmaktadır. Şekil 1’de yer alan fonksiyonlarda “oth” ve “kh” değişkenlerinin hata terimine bir birim şok verildiğinde, değişkenin kendisinin ve diğer değişkenin nasıl etkilendiği gösterilmektedir. Şekil 1’de yer alan fonksiyonlarda (1) ve (3) numaralı fonksiyon “ot” değişkenine verilen şoka değişkenin kendisinin ve “kh” değişkeninin verdiği tepki, (2) ve (4) numaralı fonksiyonlarda ise “kh” değişkenine verilen şoka değişkenin kendisinin ve “oth” değişkeninin verdiği tepki yer almaktadır.

Şekil 1. Etki-Tepki Fonksiyonu

Etki-Tepki analizi sonuçları incelendiğinde, (1) ve (4) numaralı fonksiyonlarda değişkenlerin kendisine verdiği tepki yer almaktadır. Her iki değişkende ilk dönemde kendisine pozitif tepki vermiş ve sonraki dönemler azalan yatay bir seyir izlemiştir. (2) numaralı fonksiyonda “oth” değişkeni ilk dönemde pozitif bir tepki verse de daha sonraki dönemlerde azalarak altıncı dönemde sonra negatif olmuştur. (3) numaralı fonksiyonda ise “kh” değişkeni ilk dönemde negatif bir tepki vermiş ve bu tepki daha sonraki dönemlerde de yatay bir seyir izlemiştir.

Varyans Ayrıştırma

Varyans ayrıştırması analizi, bir değişkenin kendi şoklarından kaynaklanan hareketler ile diğer değişkenlerin şoklarından kaynaklanan değişimlerin bir birine oranını göstermektedir.

Tablo 6’da yer alan özel tüketim harcamaları varyans ayrıştırması sonuçlarına göre, özel tüketim harcamalarında ilk dönemde meydana gelen değişimlerin %99,60’ı kendisi tarafından açıklanırken %0,40’ı kamu harcamaları tarafından açıklanmaktadır. Tüm dönemlere bakıldığında ise özel tüketim harcamalarında meydana gelen değişimin %89,71’i değişkenin kendisi tarafından açıklanırken, %11’i kamu harcamaları tarafından açıklanmıştır.

Tablo 6. Özel Tüketim Harcamalarının Varyans Ayrıştırması

OTH'nin Varyans Ayrıştırması	S.E.	KH	OTH
1	0.03403	0.391613	99.60839
2	0.040097	15.20957	84.79043
3	0.044879	13.13442	86.86558
4	0.048646	12.1921	87.8079
5	0.051719	11.34491	88.65509
6	0.054392	10.70935	89.29065
7	0.056761	10.26502	89.73498
8	0.058899	9.979024	90.02098
9	0.060848	9.817043	90.18296
10	0.062636	9.75033	90.24967

Tablo 7’de yer alan kamu harcamalarının varyans ayrıştırması sonuçlarına göre, kamu harcamalarında ilk dönemde meydana gelen değişimin %100’ü değişkenin kendisi tarafından açıklanmıştır. Tüm dönemlere bakıldığında ise kamu harcamalarında meydana gelen değişimin %90’ı değişkenin kendisi tarafından açıklanırken, %10’u özel tüketim harcamaları tarafından açıklanmıştır.

Tablo 7. Kamu Harcamalarının Varyans Ayrıştırması

KH'nin Varyans Ayrıştırması	S.E.	KH	OTH
1	0.009271	100	0
2	0.012223	98.10781	1.892188
3	0.013367	96.19734	3.802657
4	0.01423	93.65502	6.344976
5	0.014808	90.8861	9.113899
6	0.015243	88.06769	11.93231
7	0.015582	85.30872	14.69128
8	0.015857	82.68961	17.31039
9	0.016088	80.24938	19.75062
10	0.016288	78.00509	21.99491

Ampirik Bulguların Değerlendirilmesi

Ekonometrik yöntemlerden elde edilen sonuçlara göre, değişkenler arasında uzun dönem ilişkisi bulunamamış ve kamu harcamalarından özel tüketim harcamalarına tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Etki-Tepki analizi sonuçlarına bakıldığında ise, özel tüketim harcamalarının kamu harcamalarına daha duyarlı olduğu (2) numaralı fonksiyondan da görülebilmektedir. Kamu harcamalarında meydana gelen bir şoka özel tüketim harcamaları başlangıçta pozitif tepki verse de sonraki dönemlerde negatif tepki vermiştir. Varyans ayrıştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara göre, ilk altı dönemde değişkenlerin birbirini açıklama oranlarına bakıldığında kamu harcamalarının özel tüketim harcamalarını daha fazla açıkladığı görülmektedir. Tüm zamanlara bakıldığında ise küçük bir oranla da olsa kamu harcamalarının özel tüketimi harcamalarını daha fazla açıkladığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde, nedensellik ilişkisini etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırma sonuçları da desteklemektedir.

Türkiye’de 2006:Q1-2016:Q2 döneminde, kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi bulunamaması, uzun dönemli doğrusal bir ilişkinin olmadığını ve dolayısıyla söz konusu dönemde Keynesyen paradigmanın geçerli olmadığını göstermektedir. İlgili dönemde kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında uzun dönem ilişkisi olmaması, etki-tepki analizinde 2 numaralı fonksiyonda da görülebileceği üzere, kamu harcamalarının dışlama etkisi yaratarak özel tüketim harcamalarını azalttığı ve dolayısıyla Keynesyen olmayan mali politikaların geçerli olduğunu göstermektedir.

Kamu harcamalarından özel tüketim harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin bulunması ve varyans ayrıştırma sonuçlarına göre, kamu harcamalarının özel tüketim harcamalarını açıklamada ilk altı dönemde önemli bir

üstünlüğü olması, özel tüketim harcamalarının kamu harcamalarına olan duyarlılığını göstermektedir. Nedensellik testi sonucunun ve varyans ayrıştırma sonuçlarının Keynesyen olmayan “Genişletici Mali Daralma” hipotezine uygunluk göstermesi nedeniyle ilgili dönemde uygulanan politikalarda Keynesyen olmayan Genişletici Mali Daralma hipotezinin geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar ile Berument ve Doğan (2004)’in ulaştığı Keynesyen olmayan ve dışlama etkisinin varlığını gösteren sonuçlar arasında benzerlik elde edilmiştir. Fakat İlgün (2010)’ün ve Durkaya (2012)’nin Keynesyen etkilerin geçerli olduğu yönde ve Erdoğan (2007)’in mali daralmanın genişletici sonuçlarının olmadığı yöndeki değerlendirmelerin tam tersi yönde sonuca ulaşılmıştır.

Sonuç

Ekonomi politikalarının temel hedefi olan ekonomik büyümenin belirleyici dinamikleri arasında bulunan kamu ve özel tüketim harcamaları, ekonomik büyüme hedefinin gerçekleştirilmesinde çok önemli bir role sahiptir. Diğer taraftan, bu iki dinamik arasındaki etkileşim ise bazen hedeflerden sapmanın temel nedenini oluşturabilmektedir. Kamu mali politikalarının ekonomik gerçeklerden uzak olması durumunda, özel tüketim harcaması yapacak ekonomik aktörler kamunun aldığı kararlardan etkilenerek gelecekle ilgili beklentiler oluşturmakta ya da kamu mali politikalarının yaratacağı olumsuz etkileri göz önünde bulundurarak ekonomik kararlarını değiştirebilmektedirler. Bu sebeplerden dolayı kamu harcamaları ile özel tüketim arasındaki ilişki, ekonomi politikalarının oluşturanlar tarafından üzerinde durulması gereken önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, ekonomik büyümenin belirleyicilerinden olan kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasındaki ilişki, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun yürürlüğü girdiği tarihten günümüze kadar olan süre içerisinde, yani 2006:Q1-2016:Q2 döneminde incelenerek dinamikler arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmış ve mevcut literatürde ilgili dönemin hangi yaklaşıma uygun olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ampirik sonuçlardan elde edilen bulgular neticesinde ilgili dönemde, kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında uzun dönem ilişkisi bulunamamıştır. Nedensellik testi, etki-tepki analizi ve varyans ayrıştırması sonuçları ise özel tüketim harcamalarının kamu harcamalarına duyarlı olduğunu göstermiştir. Bu durum, kamu harcamalarının özel tüketim harcamaları üzerinde belirleyici bir rolü olduğunu, yani kamu harcamalarında meydana gelen değişimlerin özel tüketim harcamaları üzerinde çarpan etkisi yaratarak doğrusal bir artışa neden olmadığı ve dolayısıyla dışlama etkisi yarattığını göstermektedir. Mevcut literatür göz önünde bulundurulduğunda, kamu harcamaları ile özel tüketim harcamaları arasında uzun dönem ilişkinin olmaması mali politikaların “Keynesyen Olmayan Mali Etkilerini”, özel tüketim harcamalarının kamu harcamalarına duyarlı olması ise “Genişletici Mali Daralma Hipotezine” uygun olduğuna yönelik değerlendirmeler yapılmakta olup çalışmanın ampirik sonuçları ile çıkan sonuçlar da bu durumu desteklemiştir.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrası disipline edilen kamu harcamaları, Türkiye'nin elde ettiği makroekonomik kazanımlarda önemli bir parametre konumundadır. Ekonomik hedeflere ulaşmada, özel tüketim harcamalarının da öneme sahip olmasından dolayı kamu harcamaları politikalarının genişletici yönde uygulamaları hayata geçirilmek istendiği zaman, özel tüketim harcamalarını dışlama olasılığını da dikkate alarak öngörülmesi ve tasarlanması gerektiği bu kapsamda bir politika önerisi olarak ifade edilebilir.

Kaynakça

Afonso, Alfonso, *Expansionary Fiscal Consolidations in Europe New Evidence*, European Central Bank Working Paper Series, no. 675, 2006.

Barro, Robert J., “Are Government Bonds Net Wealth?”, *Journal of Political Economy*, 82(6), 1974.

Berument, Hakan, Doğan, Burak, “The Asymmetric Effects of Government Spending Shocks: Empirical Evidence from Turkey”, *Journal of Economic and Social Research*, 6(1), 2004.

Blanchard, Olivier Jean, “Comments on Francesco Giavazzi and Marco Pagan: Can severe fiscal consolidations be expansionary? Tales of two small European countries”, *NBER Macroeconomics Annual*, vol. 5, 1990.

Blanchard, Olivier Jean, Perotti, Roberto, “An Empirical Characterization of the Dynamic Effects of Changes in the Government Spending and Taxes on Output”, *Quarterly Journal of Economics*, 117(4), 2002.

Carmignani, Fabrizio, “The Impact of Fiscal Policy on Private Consumption and Social Outcomes in Europe and the CIS”, *Journal of Macroeconomics*, vol. 30, 2008.

Carvalho, Vitor Manuel da Costa, “Non-Keynesian Effects of Fiscal Policy in a New-Keynesian General Equilibrium Model for the Euro Area”, (Unpublished Doctoral Thesis), Faculdade de Economia da Universidade do Porto, 2009.

Capet, Stéphane, “The Efficiency of Fiscal Policies: A Survey of the Literature”, *CEPII Working Paper*, 2004-11, September, 2004.

Çil Yavuz, N., *Finansal Ekonometri*, İstanbul, Der Yayınları, 2014.

Demopoulos, George D., Yannacopoulos, Nicholas A., *The Myth of Expansionary Austerity*, Athens University of Economics And Business Department of Economics Working Paper Series, 2012.

Dökmen, Gökhan, “Maliye Politikalarının Etkinliğine Yönelik Paradigmalar: Literatür İncelemesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 14, 2012.

Durkaya, Mehmet, “Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Özel Tüketim İlişkisi”, *Maliye Dergisi*, 163, 2012.

Eker, Aytaç, Altay, Asuman, Sakal, Mustafa, *Maliye Politikası (Teori, İlkeler ve Yöntemler)*, İzmir, Birleşik Matbaacılık, 2009.

Erdoğan, Levent, “Genişletici Mali Daralma Hipotezi: Türkiye Uygulaması”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 2007.

Ergün, Mine, *Sürdürülebilir Maliye Politikası ve Maliye Politikasının Eko-*

nomik Aktivite Üzerine Etkileri: AB Uyum Sürecindeki Türkiye Örneği ve AB Ülkeleri Deneyimleri, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezleri, yayın no. 2684, 2005.

Erkam, Serkan, *Maliye Politikalarının Etkinliği: Teori ve Bir Uygulama*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, yayın no. 2010/407, Ankara, 2010.

Giavazzi, Francesco, Pagano, Marco, “Can Severe Fiscal Contractions be Expansionary? Tales of Two Small European Countries”, *NBER Macroeconomics Annual 1990 içinde*, MIT Press, 1990.

Giavazzi, Francesco, Jappelli, Tullio, Pagano, Marco, “Searching for Non-Linear Effects of Fiscal Policy: Evidence from Industrial and Developing Countries”, *European Economic Review*, 44(7), 2000.

Giavazzi, Francesco, Jappelli, Tullio, Pagano, Marco, Benedetti, Marina, “Searching for Non-Monotonic Effects of Fiscal Policy: New Evidence”, *Monetary and Economic Studies (special edition)*, 2005.

Giorgioni, Gianluigi, Holden, Ken, “Does the Ricardian Equivalence Proposition Hold in Less Developed Countries?”, *International Review of Applied Economics*, 17(2), 2003.

Gujarati, Damodar.N., Porter, Dawn C., *Temel Ekonometri*, İstanbul, Literatür Yayınları, 2012.

Hemming, Richard, Kell, Michael, Mahfouz, Selma, *The Effectiveness of Fiscal Policy in Stimulating Economic Activity – A Review of the Literature*, Washington, IMF Working Paper 02/208, 2002.

Heylen, Freddy, Everaert, Gerdie, “Success and Failure of Fiscal Consolidation in the OECD: A Multivariate Analysis”, *Public Choice*, 105(1/2), 2000.

Hjelm, Göran, “Is Private Consumption Growth Higher (Lower) During Periods of Fiscal Contractions (Expansions)?”, *Journal of Macroeconomics*, 24(1), 2002.

Hogan, Vincent, “Expansionary Fiscal Contractions? Evidence from a Panel Data”, *Scandinavian Journal of Economics*, 106(4), 2004.

İlgün, M. Fatih, “Genişletici Mali Daralma Hipotezinin Temelleri ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Uygulama”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35, 2010.

Johansen, Søren, “Statistical Analysis of Cointegrating Vectors”, *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12, 1988.

Johansen, Søren, Juselius, Katarina, “Maximum Likelihood Estimation and

Inference on Cointegration with Applications to the Demand for Money”, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, 1990.

Özbek, Levent, Erdoğan, Oya. S., “Türkiye’de Tüketim Eğilimi ve Maliye Politikası”, *İktisat İşletme ve Finans*, 235, 2005.

Perotti, Roberto, “Fiscal Policy in Good Times and Bad”, *Quarterly Journal of Economics*, 114(4), 1999.

Ramey, Valerie A, Shapiro, Matthew D., “Costly Capital Reallocation and the Effects of Government Spending”, *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, vol. 48, 1998.

Savaş, Vural, *İktisadın Tarihi*, 4. bs., Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000.

Sims, Christopher A., “Macroeconomics and Reality”, *Econometrica*, 48(1), 1980.

TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, 2016.

Uhlig, Harald, “What Are the Effects of Monetary Policy on Output? Results From an Agnostic Identification Procedure”, *Journal of Monetary Economics*, 52(2), 2005.

Van Aarle, Bas, Garretsen, Harry, “Keynesian, Non-Keynesian or No Effects of Fiscal Policy Changes? The EMU Case”, *Journal of Macroeconomics*, 25(2), 2003.

Von Hagen, Jürgen, Hallet, Andrew Hughes, Strauch, Rolf, “Budgetary Consolidation in EMU”, *European Commission Economic Papers*, 148, 2001.

Yay, Turan, “Ricardocu Denklik Teoremi”, *İşletme ve Finans Ansiklopedisi*, 1996.

Zagler, Martin, Dürnecker, Georg, “Fiscal Policy and Economic Growth”, *Journal of Economic Surveys*, 17(3), 2003.